

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Практикум для студентів
спеціальності 7/8.03040101
«Правознавство»

Київ 2012

УДК 347 (076.5)
ББК Х404я7
А437

Укладач *Х. В. Кметик*

Рецензенти : *П. М. Пальчук, П. М. Стороженко, А. О. Гелич*

Затверджено методично-редакційною радою Національного авіаційного університету (протокол № 4/11 від 17.05.2012 р.).

Актуальні питання цивільного права : практикум / уклад.
А437 Х. В. Кметик. – К. : НАУ, 2012. – 32 с.

Викладено загальні методичні рекомендації до вирішення задач, теми практичних занять, питання для обговорення, задачі та список рекомендованої літератури.

Для студентів напряму підготовки 7/8.03040101 «Правознавство».

вступ

Реформування економічних відносин в Україні, запровадження та поступовий розвиток ринкових засад господарювання, інтеграційні процеси до європейського співтовариства об'єктивно зумовили необхідність реформування правової системи, форм і методів вивчення права. Практикум «Актуальні питання цивільного права» ґрунтується на положеннях Цивільного кодексу України (ЦК України) від 16 січня 2003 р. з урахуванням положень прийнятого одночасно з ним Господарського кодексу України (ГК України), а також на досягненнях наукової думки цивільного, господарського та інших суміжних галузей правової науки.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Актуальні питання цивільного права» є набуття студентом сукупності знань щодо актуальних питань цивільного права, формування юридичного мислення на основі здобутих правових знань та виховання правової культури студента.

Для досягнення поставленої мети виокремлено такі завдання: формування у студентів системи науково-теоретичних знань з проблем цивільного права; визначення та розкриття основних проблем розуміння понять, категорій та інститутів цивільного права; визначення та розкриття основних напрямів розвитку та вдосконалення цивільного законодавства в умовах ринкової економіки і правової держави; розв'язання проблем застосування цивільного права в юридичній практиці, викладення їх у навчальному процесі.

Під час вивчення дисципліни «Актуальні питання цивільного права» перед студентом *постають такі основні завдання*: знати нормативно-правові акти, що регулюють відносини у сфері акту-

альних питань цивільного права; засвоїти особливості суб'єктного та об'єктного складу цивільного права та особливості інститутів цивільного права; опанувати цивільно-правову термінологію, концепції, напрями й основні проблеми розвитку цивільного права, основні проблеми вдосконалення цивільного законодавства, тенденції та перспективи його розвитку в умовах ринкової економіки та демократизації суспільства.

Студенти повинні вміти: самостійно тлумачити та розкривати основні поняття, інститути та категорії цивільного права; надавати консультації з цивільно-правових питань; складати цивільно-правові договори; визначати особливості підстав виникнення та припинення зобов'язань; розв'язувати практичні завдання, що виникають при застосуванні норм права до конкретних практичних ситуацій та складати відповідні документи.

Основою для вивчення дисципліни «Актуальні питання цивільного права» є знання, здобуті під час вивчення теорії договірних зобов'язань, актуальних питань зобов'язального права та актуальних проблем господарського права.

Вивчення даної дисципліни також передбачає наявність певного рівня знань з конституційного, сімейного, цивільно-процесуального, міжнародного та інших галузей права.

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ

Однією з форм навчальних занять є практичне заняття.

Практичне заняття – це навчальне заняття, під час якого для студентів організовується аналіз окремих теоретичних положень з дисципліни «Актуальні питання цивільного права», формуються навички і вміння їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно до сформульованих завдань. Основними завданнями практичного заняття є: поглиблення та уточнення знань, здобутих на лекціях і в процесі самостійної роботи; нагромадження первинного досвіду з організації роботи та техніки управління; оволодіння початковими навичками роботи з нормативними документами.

Структурно практичне заняття включає попередній контроль знань, навичок і вмінь студентів; формулювання загальної проблеми та її обговорення за участю студентів; розв'язання задач та їх обговорення.

Перш, ніж приступити до розв'язання задачі, необхідно визначити, яких цивільно-правових відносин вона стосується, вивчити відповідну навчально-методичну літературу, необхідні нормативно-правові акти.

Відповіді на поставлені в задачі питання повинні бути повними та обґрунтованими. Необхідно не лише вказати на можливі порушення норм чинного законодавства, а й визначити наслідки такого порушення і засоби захисту порушених прав. При цьому варто посилатися на конкретні статті, пункти нормативно-правових актів.

Під час розв'язання задач студенти мають керуватися наведеним нижче алгоритмом.

Вирішення правового спору здійснюється в три етапи:

I етап – з'ясувальна частина;

II етап – підготовча частина;

III етап – письмова частина.

Перший етап – **з'ясувальна частина** – полягає у такому:

➤ з'ясування спірних обставин або тих, що порушують права чи інтереси осіб;

- кваліфікація всіх обставин відповідно до норм чинного законодавства;

- попереднє вирішення проблеми відповідно до чинного законодавства.

Другий етап – **підготовча частина** – складається з таких дій:

- встановлення порядку захисту порушених прав чи інтересів (цивільна відповідальність, кримінальна відповідальність – цивільний позов у кримінальній справі);

- встановлення форми захисту (позовна заява, скарга, заява тощо);

- перевірка дотримання строку позовної давності;

- визначення винної особи та особи, яка має право на звернення;

- визначення підвідомчості спору;

- визначення підсудності.

Третій етап – **письмова частина** – полягає у викладенні розв’язання. Письмова відповідь має містити:

- вказівку на суть порушеного права чи інтересу, у тому числі наводяться необхідні розрахунки (якщо умова задачі дозволяє це зробити);

- мотивування власної позиції (при викладенні суті спору є обов’язковим), тобто посилання на нормативно-правові акти, які регулюють спірні відносини та вирішують спір по суті. При цьому потрібно враховувати положення щодо юридичної сили та дії нормативно-правових актів у часі та просторі;

- попередній висновок за кожним порушенням права чи інтересу;

- загальний висновок, який подається наприкінці відповіді.

Модуль 1

ПРОБЛЕМАТИКА ТА ДОКТРИНА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Тема 1.1

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ЯК ГАЛУЗІ ПРАВА. ЦИВІЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

План

1. Підвищення ролі цивільного права в умовах побудови громадянського суспільства та правової держави.
2. Поняття цивільного права, предмет і метод цивільно-правового регулювання суспільних відносин.
3. Проблеми відмежування цивільного права від інших галузей права на сучасному етапі.
4. Поняття цивільного законодавства.

Задача 1

Під час відповіді на практичному занятті з дисципліни «Актуальні питання цивільного права» студент визначив, що відносини, які виникли за вказаними нижче обставинами, є цивільно-правовими:

а) громадянин Гулай звернувся до Деснянського суду м. Києва з позовною заявою до Акціонерного товариства «Планета Авто» про розірвання договору купівлі-продажу легкового авто;

б) письменник Андрій Говдиш звернувся з позовом до суду про визнання його співавтором роману іншого письменника Анатолія Калинця «Цвіт надії». Так, позивач стверджував, що він разом із відповідачем спільно створили роман «За обрієм», але останній без його згоди дав роману нову назву, змінив імена діючих персонажів, вніс окремі виправлення в текст і видав роман «Цвіт надії» під своїм іменем;

в) приватний підприємець Іванцік звернувся до суду з позовною заявою про визнання Приватного підприємства «Лан» банкрутом.

Чи правильна відповідь студента?

Розв'язання

Для розв'язання задачі необхідно проаналізувати: Главу 54 ЦК України, Закон України «Про захист прав споживачів» від

12.05.1991 р., інші нормативні акти різної юридичної сили залежно від особливостей предмета договору, способу укладення договору тощо; Главу 36 ЦК України, Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р., що регулюють відносини, які виникають між співавторами у результаті їхньої спільної творчої діяльності щодо створення твору; Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 р., який встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності — боржника або визнання його банкрутом та застосування ліквідаційної процедури, повного або часткового задоволення вимог кредиторів.

Відповідь

Отже, цивільно-правовими є відносини, що виникли за обставин, викладених у:

– пункті а), оскільки саме договором купівлі-продажу опосередковуються відносини учасників цивільного обороту з обміну товарів на гроші (відповідно до Глави 54 ЦК України);

– пункті б), оскільки відносини, що виникають між співавторами у результаті їхньої спільної творчої діяльності щодо створення твору регламентуються главою 36 ЦК України «Право інтелектуальної власності на літературний, художній та інший твір (авторське право)» і складають окремий цивільно-правовий інститут.

Відносини, що виникли за обставинами, викладеними у пункті в), не можуть регулюватися нормами цивільного права, оскільки відповідно до ст. 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 р. провадження у справах про банкрутство регулюється цим законом, Господарським процесуальним кодексом України та іншими законодавчими актами України.

Задача 2

Громадянин Шкабуренко звернувся до суду з позовною заявою до готелю «Либідь» у м. Харків про відшкодування вартості мобільного телефону, який у нього вкрали під час проживання в готелі. Відповідач висунув заперечення проти позову, посиляючись на те, що відповідно до розпорядження адміністрації готелю «Либідь» Шкабуренко повинен був здати свої речі на зберігання до камери схову, яка працює цілодобово. В іншому випадку адміністрація готелю не несе відповідальності за зникнення речей. Адвокат Шкабу-

ренка звернув увагу суду на те, що розпорядження адміністрації готелю не є нормативним актом і суперечить ст. 1029 ЦК України, згідно з якою готель відповідає за схоронність майна, внесеного особою, яка проживає в ньому. Представник готелю, у свою чергу, посилався на Правила проживання в готелях м. Харкова, затверджені головою адміністрації міста. Так, у Правилах було зазначено, що готель не відповідає за втрату речей, які не були здані до камери схову.

Вирішіть справу.

Поясніть правила співвідношення законів та підзаконних нормативних актів.

Задача 3

Після смерті громадянина Дейнеги його син звернувся до юридичної консультації за роз'ясненням своїх прав та обов'язків щодо спадщини. Так, Дейнега мав приватизовану на своє ім'я двокімнатну квартиру, предмети особистого побуту та особисті речі, а також авто «Жигулі». В «Ощадбанку» на його ім'я було відкрито два рахунки: пенсійний до запитання та строковий з помісячною виплатою відсотків. За той місяць, коли Дейнега помер, йому не було перераховано пенсію. Крім того, в поштовій скриньці було знайдено лист від видавництва «Сяйво» з нагадуванням про закінчення строку надання рукопису сценарію, частину авторського гонорару за який Дейнега вже отримав. Водночас, громадянин Коломієць сину надав розписку, у якій стверджував, що Дейнега позичив у нього 500 грн і зобов'язувався їх повернути з наступної пенсії.

Які цивільно-правові відносини ви можете виділити з умов задачі?

Яке майно успадкує син Дейнеги?

Які права та обов'язки перейдуть до спадкоємця?

Задача 4

Державна податкова інспекція Дарницького району м. Києва наклала на Товариство з обмеженою відповідальністю «Жерміналь» штраф за порушення податкового законодавства та стягнула з підприємства грошові кошти в рахунок погашення штрафу. ТОВ «Жерміналь» звернулося до суду з позовною заявою про неправомірність дій податкової інспекції. Під час розгляду справи з'ясувалося, що штраф було стягнуто з підприємства помилково, у

зв'язку з чим ТОВ «Жерміналь» висунуло вимогу про відшкодування йому збитків, спричинених безпідставним вилученням з обігу грошових коштів, які йому належали.

Якими галузями права регулюються визначені в умовах задачі відносини?

Які групи цивільно-правових майнових відносин ви можете виокремити з умов задачі?

Література: [2]; [3]; [4]; [6]; [7]; [12]; [13]; [14].

Тема 1.2

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ СУБ'ЄКТІВ У ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

План

1. Загальна характеристика суб'єктів цивільних правовідносин.
2. Особливості правового статусу фізичної особи як суб'єкта цивільних правовідносин.
3. Юридичні особи, держава і територіальні громади як суб'єкти цивільних прав.
4. Поняття та види представництва.

Задача 1

Шістнадцятирічний студент коледжу Халяпін Дмитро на одержану стипендію купив кілька квитків грошово-речової лотереї. За одним з цих квитків він виграв телевізор. Не проінформувавши своїх батьків, він продав його за 1 000 грн своєму товаришу Михайлику Михайлу. Дізнавшись про це, батько Дмитра звернувся до Михайла з проханням повернути телевізор. Однак останній відмовився це зробити, посилаючись на те, що квитки грошово-речової лотереї Дмитро придбав на свою стипендію і тому може самостійно розпоряджатися як цими квитками, так і виграшами, які на них випали. Тоді батько Дмитра пред'явив до Михайла претензію про визнання договору купівлі-продажу недійсним.

Вирішіть справу.

Розв'язання

Для розв'язання задачі необхідно проаналізувати ст. 32 ЦК України, що визначає правочини, які вправі здійснювати фізичні особи у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

Відповідь

Згідно зі ст. 32 ЦК України студент коледжу Халяпін Дмитро мав право самостійно розпоряджатися своєю стипендією. Оскільки Дмитро виграв телевізор виключно на свою стипендію, він також міг самостійно розпоряджатися і ним. У зв'язку з цим претензія батька Дмитра до Михайлика Михайла не мала юридичних підстав.

Задача 2

Дружина громадянина Конотопського звернулася до директора комерційної фірми «Світанок», у якій працював її чоловік, з проханням дати вказівку бухгалтерії виплатити їй заробітну плату чоловіка, оскільки він не виділяв їй гроші на утримання сім'ї. За словами Конотопської її чоловік витрачав свою зарплату на придбання речей, які, на її думку, не були необхідними для сім'ї (наприклад, він купив великий акваріум). Оскільки натепер жінка перебувала у відпустці по догляду за дитиною і не мала самостійного заробітку, дії чоловіка ставили сім'ю, у якій виховувались двоє дітей, у скрутне матеріальне становище. Проте прохання Конотопської директор фірми не задовольнив на підставі відсутності згоди її чоловіка.

Чи є правомірними дії директора фірми?

Чи є підстави для обмеження Конотопського розпоряджатися своєю заробітною платою?

Задача 3

Громадянин Ворончак придбав у громадянина Бучко антикварний столовий сервіз шляхом укладення договору купівлі-продажу. Цей договір містив умову, яка передбачала вирішення всіх можливих спорів за договором лише шляхом переговорів між сторонами і забороняла їм звертатися до суду за захистом своїх прав. Виявивши у купленому сервізі значний дефект, Ворончак звернувся до суду з позовною заявою про розірвання зазначеного вище договору купівлі-продажу. Бучко подав до суду зустрічний позов з проханням відмовити в позові Ворончаку, адже за умовами договору сторони повинні вирішувати всі спори за домовленістю і без права звернення до суду.

Яке рішення повинен винести суд?

Задача 4

Пашин Олег, якому щойно виповнилося вісімнадцять років, навчався в університеті та жив у гуртожитку в м. Києві. Він перебував на утриманні батьків, які на той час проживали в м. Полтава.

Олег придбав у свого дев'ятнадцятирічного однокурсника Чаюка Андрія дорогий кольоровий телевізор, витративши на це гроші, надіслані його батьками для харчування і придбання сезонного взуття. Батьки, навідавшись до сина та дізнавшись про купівлю телевізора, почали вимагати визнання договору купівлі-продажу недійсним. Вони обґрунтували свою вимогу тим, що син не мав права розпоряджатися грошима, виділеними йому з певною метою, а саме для придбання харчів і сезонного взуття.

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Література: [2]; [12]; [13]; [14]; [16]; [17].

Тема 1.3

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕДДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН

План

1. Поняття і природа переддоговірних відносин.
2. Поняття та правові наслідки вчинення переддоговірних правочинів.
3. Поняття, зміст і форма попереднього договору.

Задача 1

Громадяни Авраменко та Мельничук у червні в письмовій формі уклали попередній договір купівлі-продажу гаража. У попередньому договорі було встановлено, що основний договір купівлі-продажу гаража сторони підпишуть до 1 серпня поточного року, а також вказано ціну гаража.

Наприкінці липня Мельничук звернувся до власника гаража Авраменка з вимогою укласти основний договір відповідно до попереднього договору, проте останній йому відмовив, бо вважав, що основний договір має бути укладений саме 1 серпня. В обумовлений строк Авраменко відмовився продавати гараж Мельничуку на зазначених у попередньому договорі умовах, бо ціни на ринку нерухомості значно підвищилися і він отримав набагато вигіднішу пропозицію. Тоді Мельничук звернувся до суду з позовною заявою про спонукання Авраменка укласти основний договір купівлі-продажу гаража на умовах попереднього договору, а також про відшкодування Авраменком усіх збитків, заподіяних простроченням.

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Розв'язання

Відносини щодо укладення попередніх договорів регулюються положеннями ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених ГК України. Тому для розв'язання задачі необхідно проаналізувати ст. 635 ЦК України, яка визначає поняття та зміст попереднього договору, положення Глави 54 ЦК України, що здійснюють правове регулювання договору купівлі-продажу, а також ст. 182 ГК України, яка визначає особливості укладання попередніх договорів.

Відповідь

Згідно зі ст. 635 ЦК України попереднім є договір, сторони якого зобов'язуються впродовж певного строку укласти договір у майбутньому (основний договір) на умовах, встановлених попереднім договором. Відповідно до п. 3 ст. 182 ГК України якщо сторона, яка уклала попередній договір, одержавши проект договору від іншої сторони, ухиляється від укладення основного договору, друга сторона має право вимагати укладення такого договору в судовому порядку. Крім того, відповідно до частини 2 ст. 635 ЦК України, сторона, яка необгрунтовано ухиляється від укладення договору, передбаченого попереднім договором, повинна відшкодувати другій стороні збитки, завдані простроченням, якщо інше не встановлене попереднім договором або актами цивільного законодавства. Отже, суд повинен задовольнити вимогу Мельничука про спонукання Авраменка укласти основний договір купівлі-продажу гаража на умовах попереднього договору, а також про відшкодування Авраменком усіх збитків, заподіяних простроченням.

Задача 2

15 квітня Акціонерне товариство «Здоровбуд» і Товариство з обмеженою відповідальністю «Мартиненко енд Партнерз» уклали договір про розробку заходів щодо реалізації проекту зі створення розважального центру «Дежавю». У договорі було закріплено, що з метою сприяння реалізації цього проекту кожна сторона бере на себе обов'язок зі збирання необхідної інформації, визначення своїх фінансових можливостей, розробки проектів документів тощо. У договорі також було визначено, що уповноважені представники сторін повинні зустрітися не пізніше 1 червня поточного року для прийняття остаточного рішення про можливість сторін щодо реалізації вказаного проекту. Крім того, у договорі містився пункт тако-

го змісту: «цей договір вважається попереднім і тому не накладає на його сторін жодних юридичних обов'язків».

Чи відповідає вказаний вище договір вимогам, що ставляться до попередніх договорів?

Задача 3

У вересні підприємець Малков Дмитро уклав попередній договір із видавництвом «Світязь» про купівлю-продаж книжкової продукції видавництва. Попередній договір містив умову, що основний договір купівлі-продажу книжкової продукції сторони підпишуть не пізніше 14-ї години 15 жовтня поточного року, а також у ньому була зазначена загальна вартість книжкової продукції.

Малков, не змігши акумулювати достатніх коштів для проведення оплати за основним договором, не з'явився у видавництво «Світязь» у зазначений час. Тоді 15 жовтня о 15-й годині директор видавництва зателефонував Малкову і повідомив, що книжкова продукція належним чином упакована і готова до завантаження. Також директор заявив, що досі чекає його у видавництві, щоб укласти основний договір купівлі-продажу. Малков, у свою чергу, заявив, що сьогодні до 14-ї години 30 хвилин він був у своєму офісі і чекав там директора видавництва. Однак оскільки строк виконання його зобов'язання за попереднім договором вже минув (аж ніяк не з його вини), тому на даний момент це зобов'язання вже не є чинним. Крім того, Малков стверджував, що укладений з видавництвом попередній договір потрібно вважати неукладеним, оскільки у ньому не було досягнуто згоди щодо всіх істотних умов договору (зокрема, щодо місця укладення основного договору купівлі-продажу).

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Література: [2]; [3]; [12]; [13]; [14]; [18]; [19].

Тема 1.4

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ОДНОСТОРОННІХ ДІЙ

План

1. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу.
2. Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу.
3. Вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення.

4. Рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.
5. Створення загрози життю, здоров'ю і майну фізичної особи або майну юридичної особи.

Задача 1

Громадянка Щерба підбрала на вулиці бездоглядного kota. За два тижні вона прочитала в місцевій газеті оголошення громадянки Старухіної про виплату винагороди в розмірі 300 грн тому, хто знайде зниклу тварину. Опис kota в газеті збігався зі знайденим котом, тому Щерба доставила його за зазначеною в газеті адресою. Старухіна kota визнала, проте винагороду виплачувати відмовилася, аргументуючи останнє тим, що, на її думку, вона зобов'язана відшкодувати лише витрати Щерби на утримання kota, а це, згідно з її підрахунками, складає лише 40 грн. А винагороду виплачувати вона не зобов'язана, оскільки дала оголошення в газету у стресовому стані і, заспокоївшись, на наступний день дала ще одне оголошення про скасування попереднього оголошення. Однак номер газети з другим оголошенням досі знаходиться у друці. В результаті Щерба звернулася з позовом до суду.

Яке рішення повинен винести суд?

Розв'язання

Для розв'язання задачі необхідно проаналізувати параграф 1 Глави 78 ЦК України, який регулює відносини, що виникають з публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу.

Відповідь

Згідно з п. 1 ст. 1148 ЦК Старухіна зобов'язана була виплатити Щербі обіцяну винагороду, оскільки остання досягла вказаного в обіцянці результату і передала його Старухіній, яка публічно обіцяла винагороду. У зв'язку з цим вимога Щерби до Старухіної має юридичні підстави.

Задача 2

Учні 7-а класу гімназії м. Калуш Сокіл Богдан та Гулій Віталій після завершення уроків грали у футбол на шкільному спортивному майданчику навпроти вікон класу англійської мови, у якому в цей час прибирали решта учнів 7-а класу. Гулій Віталій м'ячем зламав Соколу Богдану палець руки, у зв'язку з чим батько Богдана

звернувся до вчителя англійської мови з вимогою про відшкодування витрат на лікування сина, посилаючись на те, що він належним чином не доглядав за учнями.

Хто повинен відшкодувати витрати батьків Сокола Богдана на лікування?

Задача 3

По радіостанції «Житомирська хвиля» м. Житомир керівництво мережі магазинів дитячого одягу «Капустинка» оголосило конкурс на створення для неї найкращої зображувальної чи комбінованої торговельної марки. Художник Міщатин вирішив узяти участь у конкурсі, надіславши на адресу, зазначену в оголошенні, по одному дизайну зображувальної та комбінованої торговельних марок.

За тиждень Міщатин отримав лист від керівництва мережі магазинів «Капустинка» із вдячністю за створені дизайни і вказівкою на те, що, на жаль, питання розробки дизайну торговельної марки для мережі було вирішено на рівні раціоналізаторської пропозиції працівників одного з магазинів мережі, а відтак конкурс було скасовано, про що раніше повідомлялося в одній з місцевих газет.

Чи правомірні дії керівництва мережі магазинів дитячого одягу «Капустинка»? Чи може Міщатин вимагати виплати йому винагороди?

Література: [2]; [12]; [13]; [14]; [16]; [17].

Тема 1.5

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НЕДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

План

1. Особливості позадоговірної відповідальності та її функції.
2. Відповідальність організації за шкоду, заподіяну з вини її працівника.
3. Відповідальність за шкоду, заподіяну актами державних і громадських організацій.
4. Відповідальність за шкоду, заподіяну правоохоронними органами.
5. Відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки.
6. Відповідальність за шкоду, заподіяну неповнолітніми і недієздатними.

7. Відповідальність за шкоду, заподіяну кількома особами.
8. Особливості відшкодування шкоди при ушкодженні здоров'я і заподіянні смерті громадянинові.

Задача 1

Водій вантажівки Туркас після важкої дороги з Києва до Сум зайшов до магазину купити свіжої води, з необережності залишивши ключі від авто в салоні. Місцевий мешканець Харевич, який на той час перебував у нетверезому стані, сів у вантажівку і вчинив наїзд на кіоск.

Хто буде нести відповідальність за заподіяну в даному випадку шкоду?

Розв'язання

Для розв'язання задачі необхідно проаналізувати ст. 1186 ЦК України, яка регламентує порядок відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними, та ст. 1166 ЦК України, яка визначає загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду.

Відповідь

Згідно з абзацом 2 п. 1 ст. 1186 ЦК України якщо фізична особа, яка завдала шкоди, сама довела себе до стану, у якому вона не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними в результаті вживання нею спиртних напоїв, то шкода, завдана нею, відшкодовується на загальних підставах. А згідно з п. 1 ст. 1166 ЦК України шкода, завдана майну фізичної чи юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Отже, Харевич, який вчинив наїзд на кіоск у нетверезому стані, зобов'язаний самостійно у повному обсязі відшкодувати шкоду власнику кіоску.

Задача 2

Громадянин Крамар прийшов до магазину здійснити покупку і під час покупки поклав свої особисті речі на скляний прилавок. Однак перед тим, як він поклав на прилавок свої речі, продавець сказала: «Обережно, ви розіб'єте вітрину», але було вже запізно і скляна вітрина не витримала і тріснула. Після цього директор магазину запропонував покупцю компенсувати магазину збитки, оцінені вартістю вітрини. Проте Крамар відмовився сплачувати цю суму, аргументуючи це тим, що, по-перше, у магазині покупцям немає де ставити свої особисті речі і, по-друге, його ніхто не попередив про

крихкість вітрини. Тоді директор магазину запропонував компенсувати збитки магазину продавцю, бо вона своєчасно не попередила покупця не ставити речі на скляний прилавок.

Хто в даному випадку повинен нести відповідальність за збитки, спричинені магазину?

Задача 3

Працівник супермаркету Шатренко під час обідньої перерви вийшов із супермаркету пообідати до сусіднього кафе. Однак, переходячи дорогу, він потрапив під колеса авто, в результаті чого зламав два ребра. Власник авто зник з місця аварії.

Після виписки з лікарні Шатренко звернувся до суду з позовною заявою до супермаркету про відшкодування йому шкоди. У позові Шатренко звинувачував саме супермаркет у нанесених йому травмах, оскільки той не має власної їдальні і тому чоловік змушений щоразу ходити обідати в сусіднє кафе.

Вирішіть справу.

Література: [2]; [12]; [13]; [14]; [15]; [18]; [19].

Тема 1.6

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ В СИСТЕМІ РЕЧОВИХ ПРАВ

План

1. Право власності та його місце серед майнових відносин у цивільному праві.
2. Проблема видів та форм права власності, визначених у ЦК і ГК України.
3. Проблема визначення права власності юридичної особи: приватна чи колективна.
4. Проблема визначення права власності українського народу, державної власності, управління такою власністю.
5. Питання розвитку права володіння та користування чужим майном. Емфітевзис, суперфіцій.

Задача 1

Працівник археологічної служби Бабрик під час виконання своїх трудових обов'язків у встановлений чинним законодавством робочий час знайшов скарб, але не отримав 20 % від держави.

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Розв'язання

Для розв'язання задачі необхідно проаналізувати ст. 343 ЦК України, якою регулюється набуття права власності на скарб.

Відповідь

Відповідно до ч. 1 ст. 343 ЦК України, скарбом є закопані у землі чи приховані іншим способом гроші, валютні цінності, інші цінні речі, власник яких невідомий або за законом втратив на них право власності. Отже, на відміну від знахідки речі, що є скарбом, не відбували з володіння власника поза його волею (не були втрачені), а були спеціально приховані ним у землі чи іншим способом. Не є скарбом речі, власник яких відомий або не втратив право власності на них за законом (не сплинули строки набувальної власності). За загальним правилом, право власності на скарб набуває особа, яка виявила його. Якщо ж скарб був прихований у майні, що належить на праві власності іншій особі, особа, яка виявила його, та власник майна, у якому скарб був прихований, набувають у рівних частках право спільної часткової власності на нього.

За умовою задачі Бабрик виконував свої трудові обов'язки у встановлений чинним законодавством робочий час, отже, він не має права на отримання винагороди, оскільки ч. 5 ст. 343 ЦК України передбачає, що норми даної статті не поширюються на осіб, які виявили скарб під час розкопок, пошуків, що проводилися відповідно до їхніх трудових або договірних обов'язків.

Задача 2

Громадянин Гладиш звернувся до управління споживчого ринку м. Ніжина зі скаргою на кафе «Нічна хвиля», яке розташоване біля його будинку. У своїй скарзі він стверджував, що музика з цього кафе щонаочі голосно лунає до 2-ї години і тому не дає йому відпочити. Управління споживчого ринку попередило підприємця Салюка – власника кафе «Нічна хвиля», що якщо кафе продовжуватиме такі неправомірні дії, йому буде заборонено здійснювати свою підприємницьку діяльність. Салюк, у свою чергу, заявив про порушення своїх прав, оскільки він, як власник кафе, може використовувати свою власність на свій розсуд.

Вирішіть справу.

Задача 3

Громадянка Сібількова звернулася до суду з позовною заявою до громадянки Івашків про повернення належного їй годинника.

Позивачка посилалася на те, що Івашків знайшла загублений нею годинник і відмовляється його повернути. Відповідачка не визнала позову, категорично заперечуючи факт знахідки.

Яким може бути рішення суду? Дайте правову оцінку ситуації.

Чи зміниться рішення суду, якщо:

а) Івашків купила годинник у комісійному магазині?

б) годинник був подарований Івашків її другом?

в) Сібількова здала годинник у ремонтну майстерню і не забрала його, а ремонтна майстерня через півроку реалізувала годинник через комісійний магазин.

Задача 4

Громадянин Довжик придбав у магазині «Світ меблів» кухонний гарнітур. Оскільки Довжик не мав авто для перевезення нового гарнітуру, він залишив його у магазині на зберігання до наступного дня. Вночі у магазині сталася пожежа і кухонний гарнітур, придбаний Довжиком, був пошкоджений. Експертиза встановила, що причиною пожежі став залишений увімкнений електроприлад.

За кілька днів Довжик звернувся до магазину з вимогою передати йому інший гарнітур меблів або повернути вже оплачену ним вартість гарнітуру. Однак магазин відмовився задовольнити вимогу покупця, посилаючись на те, що право власності на гарнітур уже перейшло до Довжика, тому саме він несе ризик випадкової загибелі цього гарнітуру. Довжик звернувся з позовом до суду.

Як потрібно вирішити даний спір?

Як чинне законодавство України визначає момент виникнення права власності у набувача майна за договором?

Які правові наслідки домовленості сторін про зберігання меблів у магазині до наступного дня?

Література: [1]; [2]; [12]; [13]; [14]; [20]; [21].

Тема 1.7

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

План

1. Поняття авторського права та суміжних прав. Об'єкти та суб'єкти авторського права та суміжних прав.
2. Зміст правовідносин у сфері патентного права.

3. Право інтелектуальної власності на правові засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг.
4. Інститут прав на інші об'єкти права інтелектуальної власності.
6. Правові засади укладення окремих видів договорів у сфері інтелектуальної власності.

Задача 1

Громадяни Смірнов та Чемерис видали у Чернігівському видавництві «АБВ» книгу «Лікарські рослини Карпат». Згодом провідне Львівське видавництво «Арсенал» видало книгу Чемериса «Енциклопедія Карпатських рослин». Смірнов звернувся до суду з позовною заявою до Чемериса і видавництва «Арсенал» про визнання його співавтором і виплату відповідного авторського гонорару. Він довів, що книга, видана у м. Львові, є перевиданням книги, яка вийшла роком раніше у м. Чернігові. Львівське видавництво надало суду укладений з Чемерисом видавничий договір, згідно з яким останній передав видавництву право на випуск своєї книги у світ і вже отримав за це гонорар. Суд відмовив у позові Смірнову, обґрунтовуючи це тим, що Чемерис як один із співавторів має право вільно розпоряджатися своїм результатом творчої діяльності.

Чи правильним є рішення суду?

Назвіть види співавторства та їх особливості щодо порядку використання твору.

Розв'язання

Для розв'язання задачі необхідно проаналізувати ст. 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р., яка регулює відносини, що виникають між співавторами творів науки, літератури, мистецтва.

Відповідь

Так, відповідно до ст. 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права» співавторами є особи, спільною творчою працею яких створено твір. Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить всім співавторам незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається із частин, кожна з яких має самостійне значення. Право опублікування твору в цілому належить всім співавторам, однак виключно на підставі угоди, укладеної між ними. Однак, якщо твір, створений у співавторстві,

утворює одне нерозривне ціле – нерозривне співавторство, то жоден із співавторів не може без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі на його опублікування.

Якщо ж твір, створений у співавторстві, складається з частин, кожна з яких має самостійне значення – роздільне співавторство, то кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину твору на власний розсуд, якщо інше не передбачено угодою між співавторами. Крім того, винагорода за використання твору належить співавторам у рівних частках, якщо в угоді між ними не передбачається інше.

Задача 2

Спадкоємці художника Авраменка, який помер 15 травня 1960 р., дізналися, що одна з його картин була продана 17 листопада 2011 р. художнім салоном приватному колекціонеру. Спадкоємці Авраменка на право слідування заявили вимоги до покупця картини та художнього салону про виплату їм 5 % від вартості, за якою картина була продана музею. Художній салон заперечив позов, посилаючись на те, що він купив цю картину у 2000 р. у дружини померлого художника, яка як спадкоємниця всіх робіт Авраменка при складанні угоди відмовилася від права слідування у разі наступних продажів цієї картини. Покупець картини заявив, що спадкоємці взагалі не можуть висувати будь-яких вимог, оскільки дія авторського права закінчилася 15 травня 2010 р., тобто по закінченні 50 років з дня смерті художника.

Вирішіть справу.

Задача 3

У січні в м. Луцьку було зареєстроване Товариство з обмеженою відповідальністю «Калинка», яке відкрило магазин з продажу дитячих іграшок «Калинка». У липні поточного року кондитерська фабрика «Свічадо» випустила цукерки під назвою «Калинка».

У вересні поточного року трикотажна фабрика «Оригінал» отримала свідоцтво на знак для товарів та послуг «Калинка» (клас товарів – дитячий одяг). У зв'язку з цим вона звернулася до ТОВ «Калинка» та кондитерської фабрики «Свічадо» з вимогою припинити використання найменування «Калинка», оскільки це порушує її права, або укласти з нею відповідний ліцензійний договір за бажання продовжувати таку діяльність.

Засновники ТОВ «Калинка» з метою уникнути необхідності оплати за договором спочатку пообіцяли перейменувати юридичну особу і магазин, але після бесіди з юристом змінили свою позицію. Підставою для заперечення проти вимог трикотажної фабрики послужив той факт, що ТОВ «Калинка» почало користуватися цією назвою значно раніше, а тому Державна служба інтелектуальної власності неправомірно видала трикотажній фабриці «Свічадо» свідоцтво на знак для товарів та послуг і є всі підстави ставити питання про визнання свідоцтва недійсним.

Як потрібно вирішити спір?

Як співвідносяться між собою право на фірмове найменування і на знак для товарів та послуг?

Хто і в яких випадках може звернутися до суду про визнання свідоцтва на знак для товарів та послуг недійсним?

Задача 4

За два роки після одержання патенту на винахід підприємець Горлич вирішив налагодити випуск виробів на базі даного винаходу. На цій підставі він відмовив в укладенні ліцензійного договору підприємцю Татаренку, який також вирішив освоїти випуск запатентованих виробів. У зв'язку з цим Татаренко звернувся до Патентного відомства з клопотанням про надання йому примусової виняткової ліцензії на запатентовані Горличем вироби, оскільки він, як і патентовласник, має намір після необхідної підготовки почати використання винаходу. Довідавшись про клопотання Татаренка, Горлич подав у Патентне відомство заяву про надання відкритої ліцензії на свій винахід будь-якій особі, за винятком Татаренка.

Вирішіть справу.

Література: [2]; [12]; [13]; [14]; [10]; [11].

Тема 1.8

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОБЛЕМ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ

План

1. Місце спадкового права у системі цивільного права України.
2. Спадкові відносини, особливості суб'єктного складу спадкових відносин.

3. Відносини після відкриття спадщини і після прийняття спадщини.
4. Заповіт та його види, свобода заповіту і проблема обмеження волевиявлення заповідача.
5. Проблеми спадкового договору.

Задача 1

У жовтні 2011 року подружжя Ковачів склало спільний заповіт щодо майна, яке належало їм на праві спільної сумісної власності, на користь громадянина Лиманця. У листопаді 2011 року один з подружжя Ковачів помер. Спадкоємець Лиманець за заповітом звернувся до нотаріальної контори з заявою про прийняття спадщини та видачу йому свідоцтва про право на спадщину за заповітом. Нотаріусом у видачі свідоцтва було відмовлено.

Чи правомірні дії нотаріуса?

Розв'язання

Для розв'язання задачі необхідно проаналізувати ст. 1243 ЦК України, якою регулюється порядок складення та реалізації заповіту подружжя.

Відповідь

Відповідно до ст. 1243 ЦК України відмова нотаріуса була правомірною, оскільки після смерті одного з подружжя його частка в спільній сумісній власності переходить до другого подружжя, а після смерті останнього з подружжя до спадкоємців за заповітом. У цьому разі нотаріус накладає заборону відчуження майна, зазначеного в заповіті подружжя.

Задача 2

Професор Стародуб залишив заповіт, у якому все своє майно загальною вартістю 30 000 грн передав своєму пасинку Роману. Крім того, за заповітом Роману було доручено упорядкувати бібліотеку Стародуба і всю художню літературу подарувати його племіннику Олегу, а всю наукову літературу – його другові і співробітнику професору Шабліовському. Після смерті Стародуба його пасинок Роман надіслав до нотаріальної контори заяву, у якій повідомив про відмову від спадщини. З близьких родичів у Стародуба була тільки сестра Ірина.

Вирішіть ситуацію. Які наслідки відмови від спадщини?

Задача 3

Громадянин Василенко заповів усе своє майно рідному братові. На утриманні Василенка знаходилися неповнолітня донька Дарина та його непрацездатна тітка Марія. Крім того, упродовж останнього року разом з Василенком проживала співмешканка Перій Наталія.

Хто в даному випадку є спадкоємцями?

Задача 4

Громадянин Коноваленко уклав спадковий договір з громадянином Прищепою, у якому було вказано, що останній має щомісячно надавати Коноваленку грошове забезпечення в розмірі 500 грн. За це Коноваленко передає Прищепі у власність свою земельну ділянку. Від'їжджаючи у відпустку на ціле літо, Прищепка домовився із сусідкою Чубаченко, що вона відвідуватиме Коноваленка і щомісяця передаватиме йому гроші.

Після повернення з відпустки Прищепка дізнався, що Коноваленко має намір розірвати з ним спадковий договір і укласти його з Чубаченко, оскільки вона, на думку Коноваленка, більше заслуговує на земельну ділянку останнього.

Які правові наслідки можливі у даній ситуації?

Література: [2]; [12]; [13]; [14]; [16]; [17].

Тема 1.9

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

План

1. Поняття і ознаки цивільно-правової відповідальності у доктрині цивільного права.
2. Проблематика визначення умов цивільно-правової відповідальності: основні доктринальні підходи.
3. Види цивільно-правової відповідальності.
4. Моральна шкода та особливості її відшкодування.
5. Проблематика визначення умов звільнення від цивільно-правової відповідальності. Випадок і непереборна сила.

Задача 1

Оператор автомобільних вантажоперевезень «САТ» доставив партію люстр «Сяйво» магазину «Світлофор». Під час приймання вантажу магазин виявив пошкодження, що було підтверджено від-

повідним актом приймання-передачі, складеним за участю представників відправника та перевізника. Відповідно до акту причиною пошкодження вантажу стало неправильне завантаження перевізником коробок з люстрами. У результаті магазин «Світлофор» пред'явив позов до відправника та перевізника про відшкодування йому 4 тис. грн (сума уцінки товару).

Хто повинен нести відповідальність за пошкодження вантажу в даному випадку?

Розв'язання

Для розв'язання задачі необхідно проаналізувати ст. 618, 929, 934 ЦК України, ст. 3, 4, 14 Закону України «Про транспортно-експедиторську діяльність» від 01.07.2004 р., п. 8.8 Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні, затверджених Наказом Міністерства транспорту України № 363 від 14.10.1997 р., які встановлюють загальний порядок встановлення, зміни та припинення договірних зобов'язань у галузі транспортно-експедиторської діяльності. Крім того, оскільки відносини, що виникли, за своєю природою є господарськими, також необхідно звернути увагу на ст. 316 ГК України, яка регулює відносини, що виникають у зв'язку з договором транспортного експедирування.

Відповідь

Відповідно до п. 8.8 Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні, затверджених Наказом Міністерства транспорту України № 363 від 14.10.1997 р., перевізник, який за погодженням із замовником виконав вантажно-розвантажувальні роботи, несе відповідальність за пошкодження вантажу під час вантаження та розвантаження. Отже, відповідальність за пошкодження партії люстр «Сяйво» в даному випадку повинен нести перевізник – оператор автомобільних вантажоперевезень «САТ».

Задача 2

До торгово-закупівельної бази прибуло сім вагонів зі сливами. Під час приймання вантажу було виявлено, що частина слив згнила. Вартість гнилих слив склала 10 000 грн. База пред'явила залізниці претензію на вказану суму, проте залізниця відмовила у задоволенні вимог бази, посилаючись на те, що відповідальність за порчу слив повинен нести відправник, який відправив вантаж у не-

належній тарі. За вимогою бази була проведена експертиза, якою було встановлено, що причиною псування вантажу є недоліки тари, що призвело до механічного пошкодження слив. Однак ці пошкодження при дотриманні температурного режиму вагонів та строків доставки не змогли б стати причиною масової порчі слив.

Вирішіть справу.

Задача 3

В аеропорту «Бориспіль» була завершена посадка пасажирів у літак, однак літак не вилетів у призначений час через дощ зі шквалами. За дві години літак ще досі залишався стояти в аеропорту, не випускаючи з салону пасажирів, хоча в літаку було досить душно. За деякий час у громадянина Прищепи запаморочилася голова і він втратив свідомість. Лише тоді двері літака відчинилися і пасажира винесли до медичного пункту. Як з'ясувалося, у громадянина Прищепи стався інфаркт.

Чи буде нести перевізник відповідальність за заподіяну пасажиру Прищепі шкоду (втрата заробітку під час лікування, витрати на ліки тощо)?

Задача 4

Громадянин Яцура взимку поставив своє авто на платну стоянку, заплатив за це певну суму і одержав відповідну квитанцію. На стоянці виникла пожежа і авто Яцури було пошкоджене, внаслідок чого він подав позов проти власника цієї автостоянки про відшкодування заподіяної йому шкоди. Власник автостоянки відмовився відшкодувати шкоду, посилаючись на те, що пожежа виникла з вини сторожа, який користувався старим і несправним обігрівачем.

Як вирішити дану справу?

Хто повинен нести відповідальність?

Література: [2]; [5]; [8]; [9]; [12]; [13]; [14]; [18]; [19].

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Конституція* України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. *Цивільний кодекс* України від 16.01.2003 р. із змінами і доповненнями [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

3. *Господарський кодекс* України від 16.01.2003 р. із змінами і доповненнями [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

4. *Податковий кодекс* України від 02.12.2010 р. із змінами і доповненнями [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

5. *Про захист* прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. із змінами і доповненнями [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.

6. *Про відновлення* платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 р. із змінами і доповненнями [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.

7. *Про авторське* право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. із змінами і доповненнями [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

8. *Про транспортно-експедиторську діяльність*: Закон України від 01.07.2004 р. із змінами і доповненнями [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1955-15>.

9. *Правила перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні, затверджених Наказом Міністерства транспорту України № 363 від 14.10.1997 р.* [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0128-98>.

10. *Договірне право України. Загальна частина*: навч. посіб. / Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова та ін. : за ред. О. Дзери. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 896 с.

11. *Договірне право України. Особлива частина*: навч. посіб. / Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова та ін. : за ред. О. Дзери. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 1200 с.

12. *Енциклопедія цивільного права України / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*; відп. ред. Я. М. Шевченко. – К. : Ін Юре, 2009. – 952 с.

13. *Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України*: у 2 т. – 4-те вид., перероб. і доп. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – Т. 1. – 808 с.

14. *Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України*: у 2 т. – 4-те вид., переробл. і допов. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – Т. 2. – 1056 с.

15. *Примак В. Д. Вина і добросовісність у цивільному праві (теорія, законодавство, судова практика) / В. Д. Примак*. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 432 с.

16. *Цивільне право України : Академічний курс : підруч. У 2 т. Т. 1. Загальна частина / за заг. ред. Я. М. Шевченко*. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К. : Видавничий дім «Ін Юре», 2006. — 696 с.

17. *Цивільне право України : Академічний курс : підруч. У 2 т. Т. 2. Особлива частина / за заг. ред. Я. М. Шевченко*. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К. : Ін Юре, 2006. — 520 с.

18. *Цивільне* право України: підруч. : у 2 т. / В. І. Борисова, (кер. авт. кол.), І. М. Баранова, І. В. Жилінкова та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасібо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – Т. 1. – 480 с.

19. *Цивільне* право України: підруч. : у 2 т. / В. І. Борисова, (кер. авт. кол.), І. М. Баранова, І. В. Жилінкова та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасібо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – Т. 2. – 552 с.

20. *Цивільне* право України : Загальна частина : підруч. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової., Р. А. Майданика. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 976 с.

21. *Цивільне* право України : Особлива частина : підруч. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової., Р. А. Майданика. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 1176 с.

Навчальне видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Практикум для студентів
спеціальності 7/8.03040101
«Правознавство»

Укладач
КМЕТИК Христина Володимирівна

В авторській редакції

Технічний редактор *А. І. Лавринович*
Коректор *І. М. Вихованець*
Комп'ютерна верстка *Л. А. Шевченко*

Підп. до друку 31.10.12. Формат 60x84/16. Папір офс.
Офс. друк. Ум. друк. арк. 1,86. Обл.-вид. арк. 2,0.
Тираж 100 пр. Замовлення № 185-1.

Видавець і виготівник
Національний авіаційний університет
03680, Київ-58, просп. Космонавта Комарова 1.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 977 від 05.07. 2002